
Grzegorz Piela
Akademia Sztuki Wojennej
ORCID: 0000-0002-4942-5347

Ewolucja bezpieczeństwa miast w aspekcie zamachów terrorystycznych w Europie: analiza danych

Elementy metodyki badań naukowych

Przedmiotem prowadzonych badań były zamachy terrorystyczne, które miały miejsce w europejskich miastach w latach 2010–2020. Przyjęty przedmiot badań stanowił podstawę do sformułowania głównego problemu badawczego w postaci pytania: ***Jak zmieniała się liczba zamachów terrorystycznych, liczba ofiar oraz cele ataków w miastach europejskich w latach 2010–2020, a także jakie wzorce konwergencji i dywergencji można zaobserwować w aspekcie geograficznym, demograficznym i czasowym?*** Równocześnie wyznaczył główny cel badań, którym było: określenie ewolucji liczby zamachów terrorystycznych, charakterystyki ofiar oraz zmian w celach ataków w miastach europejskich w latach 2010–2020, a także identyfikacja wzorców konwergencji i dywergencji w ujęciu geograficznym, demograficznym i czasowym. W badaniach wykorzystano zbiór danych zgromadzonych przez Program START Uniwersytetu Maryland – Global Terrorism Database¹. W celu identyfikacji zamachów terrorystycznych zgodnych z przedmiotem badań do GTD wprowadzono następujące kryteria: czas – lata 2010–2020,

¹ Baza danych GTD (2020). <http://apps.start.umd.edu/gtd/> [dostęp: 24.01.2025].

obszar – Europa Wschodnia i Zachodnia, użyte środki walki², rodzaj³ i cel ataku⁴. Uzyskano szczegółowe dane charakteryzujące każdy zamach terrorystyczny w zakresie: czasu, miejsca (państwo, miejscowość lub miasto), zamachowca lub grupy terrorystycznej, liczby zabitych i rannych oraz celu ataku, które następnie wprowadzono do MS Excel. Kolejny etap pracy obejmował przeprowadzenie wieloetapowej analizy danych. Tak przyjęte kryteria doprowadziły do wyszczególnienia w Europie 3 924 zdarzeń posiadających charakter ataków terrorystycznych. Nie wszystkie z powyższych zdarzeń miały miejsce na terenie miast. W związku z powyższym wykorzystując dane strony World Population Review⁵ w zakresie 500 największych miast Europy wraz z ich populacją, zidentyfikowano wyłącznie zamachy terrorystyczne, których miejscem zdarzenia były miasta. Agregacja tych elementów ujawniła liczbę 1 519 ataków, spośród których zidentyfikowano 165 miast⁶, które to stały się przyczynkiem dalszych badań.

² Broń: biologiczna, chemiczna, promieniotwórcza, nuklearna, broń palna, materiały wybuchowe, atrapy broni, broń zapalająca, potyczki uliczne, pojazdy (z wyłączeniem materiałów wybuchowych przewożonych w pojazdach, tj. bomby samochodowe lub ciężarowe), środki dywersyjne (sabotażowe), inne i nieznane (niezidentyfikowane).

³ Wybrano: zabójstwa, napaść z bronią w rękę i bez broni, wybuch/eksplozja, porwanie (ang. *hijacking, kidnapping*), pojmanie zakładników, atak na obiekt/infrastrukturę.

⁴ Obiekty: cywilne (biznesowe), rządowe (w tym policji, dyplomatyczne), edukacyjne, zaopatrzenia w żywność i wodę, telekomunikacyjne, turystyczne, transportu, lotniska, statki powietrzne, media, obywatele i ich majątek, osoby i instytucje religijne.

⁵ *Europe Cities by Population* (2025). <https://worldpopulationreview.com/cities/continent/europe> [dostęp: 24.01.2025].

⁶ Miasta, w których w latach 2010-2020 wystąpił przynajmniej jeden atak terrorystyczny. Nazwa miast (w języku angielskim): Amsterdam, Astrakhan, Athens, Augsburg, Banja Luka, Barcelona, Bari, Barnaul, Belfast, Belgrade, Berlin, Bielefeld, Bilbao, Birmingham, Bologna, Bonn, Bordeaux, Bradford, Bratsk, Bremen, Brescia, Brest, Bristol, Brussels, Budapest, Burgas, Charleroi, Chelyabinsk, Chemnitz, Cherkasy, Chernihiv, Chisinau, Copenhagen, Cork, Dnipro, Donetsk, Dortmund, Dresden, Dublin, Duisburg, Edinburgh, Essen, Florence, Gelsenkirchen, Genoa, Glasgow, Graz, Grenoble, Groningen, Hagen, Hamburg, Hannover, Helsinki, Herne, Horlivka, Irkutsk, Ivano-Frankivsk, Kamianske, Kassel, Kazan, Khabarovsk, Kharkiv, Kherson, Kirov, Komsomolsk-on-Amur, Kremenchuk, Kryvyi Rih, Kyiv, Le Havre, Leeds, Leicester, Leipzig, Liege, Lille, Linz, Lisbon, Liverpool, Lodz, London, Luhansk, Lutsk, Lviv, Lyon, Madrid, Magdeburg, Makhachkala, Manchester, Mariupol, Marseille, Melitopol, Milan, Milton Keynes, Minsk, Modena, Moscow, Munich, Nantes, Naples, Nice, Norwich, Novosibirsk, Oberhausen, Oldenburg, Oslo, Oxford, Pamplona, Paris, Piraeus, Plymouth, Poltava, Prague, Pristina, Prizren, Pskov, Reading, Reggio Calabria, Rivne, Rome, Rotterdam, Saint Petersburg, Saint-Etienne, Samara, Sarajevo, Sevastopol, Sheffield, Simferopol, Skopje, Sochi, Sofia, Sterlitamak, Stockholm, Strasbourg, Stuttgart, Sumy, Surgut, Tallinn, Tampere, The Hague, Thessaloniki, Tilburg, Tirana, Toulouse, Turin, Turku, Utrecht, Vantaa, Verona, Vienna, Vilnius, Vitebsk, Vladikavkaz, Volgograd, Vologda, Voronezh, Walsall, Warsaw, Wolverhampton, Wrocław, Wuppertal, Yaroslavl, Yuzhno-Sakhalinsk, Zagreb, Zaragoza, Zhytomyr, Zurich.

W trakcie prowadzonych badań wykorzystano teoretyczne metody badawcze w celu identyfikacji zależności i związków powstających pomiędzy przedmiotem badań a występującymi warunkami – analizę, syntezę, porównanie i wnioskowanie.

Wstęp

Ewolucja⁷ obejmuje nieliniowe przemiany, w ramach których systemy społeczne, technologiczne i polityczne rozwijają adaptacyjne mechanizmy funkcjonowania w dynamicznym kontekście środowiskowym. Z kolei *definiendum* “bezpieczeństwo” doczekało się wielu *definiens*, przez które można m.in. rozumieć: stan wolny od zagrożeń lub minimalizację ryzyka, co z kolei wpłynąć może na stabilność, życie lub funkcjonowanie danej społeczności (miasta). Bezpieczeństwo należy rozumieć jako proces, w którym jednostki, społeczności lokalne, narody, państwa i miasta nieustannie współtworzą pożądany stan bezpieczeństwa poprzez zorganizowane działania adaptacyjne i prewencyjne. Istnieją również opinie badaczy, którzy twierdzą, że „dociekanie istoty bezpieczeństwa przez rozważanie, czy jest ono stanem, procesem czy sytuacją, jest jałowe, jest bowiem ono jednym, drugim i trzecim w zależności od przyjętej perspektywy”⁸. Nie wchodząc w powyższe dociekania, bezpieczeństwo miast europejskich w określonym zakresie odnosi się do ochrony mieszkańców i infrastruktury przed różnymi formami zagrożeń, w tym terroryzmem, traktowanymi jako elementy tego procesu, a nie tylko statyczny stan, który osiągnięto raz na zawsze.

Ewolucja bezpieczeństwa miast w Europie w kontekście przeprowadzonych zamachów terrorystycznych oznacza zmianę w podejściu do ochrony miejskich przestrzeni w wyniku obserwowanych wzorców (trendów) w liczbie zamachów. Analiza danych pozwala określić, jak częstotliwość ataków oraz ich demograficzny i geograficzny rozkład wpływają na bezpieczeństwo miast, a przede wszystkim, jak kształtują dynamikę zmian (fluktuację), wyznaczając tym samym ewolucję bezpieczeństwa.

Niniejszy artykuł obejmuje pięć podrozdziałów. Pierwsze trzy dotyczą analizy danych liczbowych i procentowych w aspektach czasowym, demograficznym oraz geograficznym (państwo i miasto), odnosząc się do wymiaru zamachów terrorystycznych, skali ofiar oraz kategorii celów tych ataków.

⁷ Ewolucje. Wielki słownik języka polskiego PAN. <https://wsjp.pl/haslo/podglad/15418/ewolucja> [dostęp: 16.03.2025].

⁸ R. Kuźniar (2012). *Ewolucja problemu bezpieczeństwa – rys historyczny*. W: R. Kuźniar, B. Balcerowicz, A. Bieńczyk-Missala, P. Grzebyk, M. Madej, K. Pronińska, M. Sułek, M. Tabor, A. Wojciuk (red.). *Bezpieczeństwo międzynarodowe*. Wydawnictwo Scholar. Warszawa, s. 15.

Czwarty podrozdział, pt. *Konwergencja i dywergencja zamachów terrorystycznych*, omawia, po pierwsze, zbliżanie się różnych wzorców, a po drugie, rozbieżności oraz zróżnicowanie danych uzyskanych w pierwszych trzech podrozdziałach. Z kolei piąty podrozdział konfrontuje specyfikę terroryzmu w miastach Europy z m.in. globalnymi danymi o stosowaniu przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych.

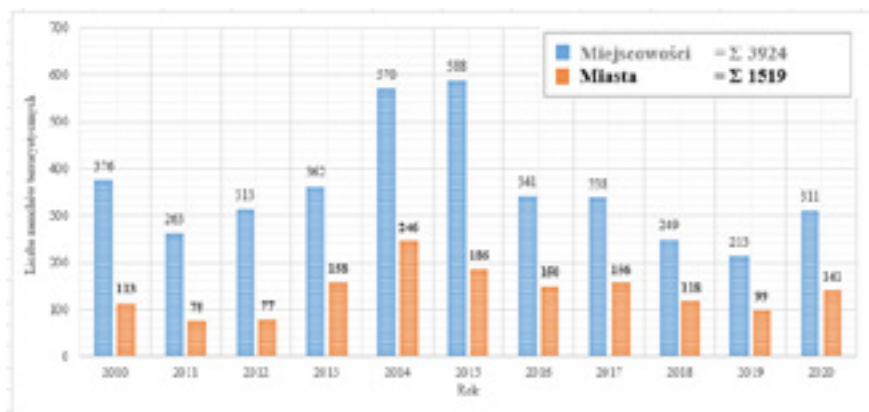
Należy podkreślić również, że artykuł koncentruje się wyłącznie na powyższej analizie danych dotyczących zamachów terrorystycznych. W pracy nie poruszono zagadnień związanych z przeciwdziałaniem atakom tego rodzaju ani innych aspektów związanych z reakcjami na zagrożenia.

Wymiar zamachów terrorystycznych – analiza danych liczbowych i procentowych w aspekcie geograficznym, demograficznym i czasowym

Analiza zamachów terrorystycznych w miastach europejskich pokazuje znaczące zróżnicowanie ich liczby w zależności od państwa, miasta i czasu. Niektóre kraje były szczególnie narażone na ataki, a w ich obrębie pewne metropolie doświadczały zamachów częściej niż inne. Wyniki badań związane z rozkładem liczbowym zamachów terrorystycznych w aspekcie czasu przedstawiono na Wykresie 1. Prezentuje on liczbę ataków przeprowadzonych w miastach (miejscowościach⁹) w Europie oraz liczbę wszystkich zamachów w Europie w badanym okresie.

Z kolei analizę rozkładu ataków, uwzględniającą liczbę incydentów w aspekcie geograficznego i demograficznego rozmieszczenia, przedstawiono w Tabeli 1. Zestawienie tych danych pozwala zidentyfikować kraje, gdzie doszło do największej liczby ataków, oraz określić ich udział procentowy w skali całego kontynentu. Dane wskazują również na stopień koncentracji zagrożeń, gdzie skumulowało się ponad 70% (1 117 zdarzeń z 519) wszystkich ataków, które przeprowadzono w 4 państwach: Wielkiej Brytanii (21,2%, 322), Ukrainie (20,4%, 310), Grecji (19,5%, 296) i Federacji Rosyjskiej (12,4%, 189). Pozostały odsetek zamachów miał miejsce w 28 krajach Europy.

⁹ Miejscowość jest to miasto, wieś lub osada [przypis autora]. Por. Miasto. Wielki słownik języka polskiego PAN. <https://wsjp.pl/haslo/podglad/3383/miasto/2451641/teren> [dostęp: 12.03.2025].

Wykres 1. Zamachy terrorystyczne w miastach i miejscowościach Europy w aspekcie czasu

Źródło: Opracowanie własne.

W aspekcie demograficznym najbardziej narażonymi na ataki w całej Europie były miasta z populacją 500 tys. $\leq M < 1$ mln. Procentowy odsetek tych ataków stanowił 24,4% z 1 519. Szczegółowe dane w zakresie pozostałych przedziałów populacji prezentuje Tabela 1. W tym przedziale populacji miastem pod względem największej liczby ataków były **Ateny** (Grecja). W mieście o populacji liczącej ok. 0,65 mln przeprowadzono 243 ataki, tj. **16%** wszystkich w analizowanym okresie. Ateny należą do najczęściej atakowanego miasta w Grecji, gdyż przypada na nie 82% ataków. Drugi pod względem największej liczby ataków przedział populacji stanowią miasta pomiędzy 200 tys. $\leq M < 300$ tys., gdzie zidentyfikowano 248 ataków. Stanowi to 16,3% wszystkich zdarzeń. Na podkreślenie zasługuje koncentracja miejsca zamachu w tym przedziale: 236 z nich (15,6 % ogółu zamachów) przeprowadzono w **Belfaście** (Wielka Brytania). Do kolejnego miasta, w którym zidentyfikowano znaczącą liczbę zamachów, zaliczyć należy **Donieck** (1 mln $\leq M < 2$ mln), gdzie przeprowadzono 104 ataki (6,8% wszystkich ataków). Większość tych zdarzeń miała miejsce w 2014 i 2015 roku (kolejno 79 i 19). Liczba zamachów w Doniecku to 35,1% ataków w całej Ukrainie. Federacja Rosyjska jest czwartym państwem, w którym odnotowano największy odsetek zamachów terrorystycznych. Większość tych ataków przeprowadzono w stolicy autonomicznej republiki Dagestanu **Machaczkałe** (400 tys. $\leq M < 500$ tys.). Ze 189 ataków na rosyjskie miasta, aż 113 odbyło się w tymże mieście. Stanowi to 7,4% wszystkich zamachów w europejskich miastach i 59,8% w rosyjskich.

Choć dynamika zmian w Atenach i Belfaście nie przebiega liniowo, jednak liczba ataków utrzymuje się rokrocznie na zbliżonym poziomie. W Machaczkałe z kolei do 2013 roku odnotowywano średnio 25 zamachów rocznie,

podczas gdy w latach 2016–2020 liczba ta spadła do zaledwie dwóch ataków rocznie. Odwrotną tendencję zaobserwowano w Doniecku, gdzie w 2014 roku liczba zamachów osiągnęła szczyt (79 przypadków), by następnie spaść do poziomu zbliżonego do Machaczkały.

Podsumowując, miasta posiadające populację mniejszą niż 0,4 mln oraz większą niż 3 mln, z wykluczeniem Belfastu, w okresie 11 lat doświadczyły zamachów w liczbie mniejszej niż 100. Natomiast największy odsetek ataków odnotowano w miastach z populacją pomiędzy 0,5 mln a 1 mln (24,4% wszystkich ataków).

Skala ofiar zamachów terrorystycznych – analiza danych liczbowych i procentowych w aspekcie geograficznym, demograficznym i czasowym

Europa na przestrzeni lat wielokrotnie stanowiła cel zamachów terrorystycznych, zaś liczba ofiar zależała od wielu zmiennych. W niektórych przypadkach liczba zabitych i rannych sięgała setek osób, podczas gdy inne ataki miały bardziej ograniczony zasięg, lecz wywoływały równie silny efekt psychologiczny i polityczny. Szczególnie tragiczne w skutkach były zamachy przeprowadzone w miejscach publicznych. W pierwszym podrozdziale przedstawiono wyniki badań dotyczących ilościowego rozkładu zamachów terrorystycznych. Natomiast niniejszy podrozdział prezentuje skalę ofiar tych zamachów, koncentrując się na liczbie zabitych i rannych w aspekcie: czasu, przedziałów populacyjnych miast oraz w odniesieniu do geograficznego rozmieszczenia tych ataków (Tabela 2). W badanym okresie w europejskich miastach odnotowano łączną sumę zabitych wynoszącą 965 osób oraz 3 567 rannych.

Najwięcej zamachów terrorystycznych miało miejsce pomiędzy 2013 a 2017 rokiem, z kulminacją w roku 2014. W latach 2015–2017 skutkowało to największą liczbą rannych – 698, 704 i 601, a w latach 2014–2017 największą liczbą zabitych – 165, 253, 147 i 101. Szczyt skuteczności ataków w tym aspekcie przypada na rok 2015 i 2016. Najwięcej ofiar w latach 2015–2016 odnotowano we Francji — 785 rannych i 240 zabitych. W Ukrainie w latach 2014–2015 ranni stanowili 614 przypadków, a zabici — 246. W Federacji Rosyjskiej liczba ofiar w latach 2010–2013 była największa ze wszystkich europejskich miast (732 rannych i 187 zabitych), aby w latach 2014–2016 zmniejszyć się do poziomu 31 rannych i 13 zabitych. Powyższy trend utrzymywał się do 2020 roku, z wyłączeniem 90 rannych i 22 zabitych w 2017 roku. Szczegółowe dane ofiar ataków w aspekcie demograficznym przedstawia Tabela 2. Analiza ilościowa wskazuje na wyraźną zależność między wielkością miasta a liczbą ofiar. W przedziałach populacyjnych $2 \text{ mln} \leq M < 3 \text{ mln}$ oraz $400 \text{ tys.} \leq M < 500$

tys. liczba zabitych była najwyższa, co sugeruje, że ataki w tych obszarach skutkowały wysoką śmiertelnością. Jednocześnie w przedziale $1 \text{ mln} \leq M < 2 \text{ mln}$ liczba rannych osiągnęła najwyższą wartość, co wskazuje na większy zasięg oddziaływania ataków w tym przedziale populacyjnym. Zbliżoną wartość do powyższej uzyskały miasta o populacji $300 \text{ tys.} \leq M < 400 \text{ tys.}$, co sugeruje, że ataki w tej grupie miast miały podobny charakter i skutki.

Kontekst geograficzny w aspekcie wielkości strat w poszczególnych państwach wykazuje istotne zależności. W Federacji Rosyjskiej, gdzie liczba rannych była najwyższa, liczba zabitych była relatywnie niższa (trzecie miejsce spośród europejskich państw). Niemniej jednak procentowa wartość zabitych i rannych była na poziomie 24,3% rannych i 23,6% zabitych, co wskazuje na porównywalny odsetek procentowy śmiertelności ataków i ogólnej liczby rannych. Wskaźnik ten był natomiast wyższy we Francji, gdzie odsetek zabitych stanowił 28,1% z 965, a procent rannych plasował się na drugim miejscu (23,8%) – zaraz po Rosji. W Ukrainie odsetek zabitych wyniósł 27,8%, a rannych 18,7%. Jest to drugi najwyższy odnotowany wynik wśród zabitych i trzeci wynik wśród rannych.

Kontynuując rozważania na temat wyników badań w aspekcie geograficznym, zidentyfikowano nie tylko kraje o najwyższej skali ofiar, lecz także poszczególne miasta w tych krajach wraz z liczbą ofiar w każdym z nich. Przeprowadzono dodatkowe analizy danych (ze względu na szczegółowość i wielkość danych nie ujęto ich w Tabeli 2). Wykazały one, że najwyższą liczbę ofiar śmiertelnych w badanym okresie udokumentowano w Paryżu (166), Doniecku (161), Machaczkałe (106) oraz Nicei (90). W dwóch miastach we Francji (Paryżu i Nicei) łącznie zginęło 256 osób, co stanowiło 26,5% wszystkich zabitych w badanym okresie. W Paryżu w 2015 roku tego samego dnia doszło do trzech ataków terrorystycznych, w wyniku których zginęło około 133 osób, a 311 zostało rannych. W Nicei rok później jeden zamach terrorystyczny spowodował śmierć 87 osób. Analizując liczbę rannych w aspekcie 11 lat (między 2010 a 2020 rokiem), zauważyć można, że największą ich liczbę odnotowano w **Nicei** (436), z czego 433 osoby zostały poszkodowane w jednym zamachu. Kolejne najbardziej dotknięte miasta to: **Machaczkała** (413 rannych), **Paryż** (361 rannych), **Donieck** (246 rannych) oraz **Londyn** (206 rannych). Odsetek rannych w tych pięciu miastach stanowi 46,6% całkowitej liczby poszkodowanych. Największy odsetek ofiar śmiertelnych odnotowano w tych samych miastach, z wyłączeniem Londynu, gdzie 22 zabitych plasuje go na 11. miejscu. Podsumowując powyższe dociekania, obliczono średnią liczbę zabitych na jeden atak, która wyniosła 0,63 osoby oraz średnią liczbę rannych na jeden atak wynoszącą 2,3 osoby.

Cele zamachów terrorystycznych, kategorie obiektów – analiza danych liczbowych i procentowych w aspekcie geograficznym, demograficznym i czasowym

Wybór celu nie jest przypadkowy. Najczęściej wybierane są miejsca i instytucje o dużym znaczeniu społecznym, politycznym i gospodarczym, a także te, na których atak może sparaliżować funkcjonowanie państwa lub wpłynąć na opinię publiczną. Poniżej (m.in. w Tabeli 3) przedstawiono główne kategorie celów zamachów terrorystycznych, ich wartość liczbową i odsetek procentowy w aspekcie analizowanego czasu, państw, populacji zamieszkującej miasta oraz liczby ofiar.

Tabela 3. Cele zamachów terrorystycznych

Cel zamachu	Procent (%) z liczby rodzaju ataku w danym roku											Suma liczby zdarzeń
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Mieszkańcy, obiekty cywilne	27,4	25,3	29,9	30,4	37,0	38,7	38,0	37,8	41,5	28,3	26,2	514
Instytucje rządowe (dyplomatyczne)	39,8	40,0	20,0	17,7	15,4	14,5	21,3	17,3	14,4	25,3	10,6	299
Działalność handlowa (biznes)	8,0	8,0	14,0	10,1	15,4	17,7	10,0	12,2	11,9	10,1	18,4	200
Policja	17,7	16,0	9,0	19,0	10,6	11,3	14,0	14,7	7,6	16,2	2,8	191
Obiekty kultu religijnego	0,0	2,7	5,0	6,3	5,7	4,3	6,7	5,1	11,0	7,1	6,4	86
Transport	4,4	5,3	5,0	4,4	5,3	7,5	2,7	8,3	2,5	2,0	2,8	74
Media	2,7	1,3	1,0	7,6	4,1	2,7	6,0	1,9	5,9	9,1	5,7	68
Telekomunikacja	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	25,5	37
Obiekty edukacyjne	0,0	1,3	3,0	4,4	2,0	0,5	0,7	1,9	2,5	2,0	1,4	28
Wojsko	0,0	0,0	0,0	0,0	4,5	2,2	0,7	0,6	0,0	0,0	0,0	17
Turystyka	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	2,5	0,0	0,0	5
Suma liczby zdarzeń	113	75	77	158	246	186	150	156	118	99	141	1519

Źródło: Opracowanie własne.

Uzyskane wyniki wskazują, że najczęstszymi celami zamachów wybieranymi przez terrorystów byli *mieszkańcy oraz ich własność prywatna*. W dziewięciu z nich odsetek tej kategorii celów stanowił największą wartość. *Instytucje rządowe (dyplomatyczne)* stanowiły największy odsetek celów tylko

w latach 2010 i 2011, natomiast w kolejnych sześciu – kategoria ta odnotowała drugi wynik pod względem częstotliwości. Łącznie obie kategorie stanowiły 53,5% (813 zdarzeń) wszystkich celów zamachów przeprowadzonych w miastach. Znaczący odsetek celów stanowiły również *działalność handlowa (biznes)* oraz *policja*, odpowiednio 13% (200) i 12,5% (191). Odsetek pozostałych kategorii celów zamachów wynosił 21%.

Przeprowadzając analizę poszczególnych kategorii celów ataków w kontekście państw, w których miały one miejsce, ustalono, iż w kategorii *mieszkańcy, obiekty cywilne* najwięcej zdarzeń odnotowano w **Wielkiej Brytanii** – 190 ataków, co stanowi największą liczbę (37% z 514). W tym samym państwie cele ataków w kategorii *instytucje rządowe (dyplomatyczne)* plasowały się na niskim poziomie 8 zdarzeń. Z kolei w **Grecji** odnotowano najwyższy odsetek ataków w tej kategorii, wynoszący 36% (109 zdarzeń z 299). *Działalność handlowa (biznes)* była również częstym celem w Grecji, jego wartość plasowała się na poziomie 29% (58 zdarzeń z 200). Zwrócić uwagę należy na kategorię *wojsko*, którą na cel ataku wybrano 17 razy, z czego 16 z nich przeprowadzono w Ukrainie (94%). W pozostałych państwach Europy, oprócz jednego przypadku we Francji, nie stwierdzono ataków w tej kategorii. Kolejnym podobnym do powyższego przypadkiem jest *telekomunikacja* – 24 z 37 wszystkich ataków w tej kategorii odbyło się w Wielkiej Brytanii (65%). Należy również zauważyć, iż *policja* była najczęstszym celem ataku w Rosji (25%), Wielkiej Brytanii (23%) i Grecji (23%).

Identyfikacja rozkładu kategorii celów zamachów terrorystycznych względem wielkości populacji miast stanowiła kolejny etap badań. Uzyskane wyniki wskazują, że w miastach o populacji 200 tys. $\leq M < 300$ tys. odnotowano najwyższą liczbę ataków na *mieszkańców i obiekty cywilne*. Jest to 192 przypadki, 37% z 514 ataków. Drugi wynik pod względem wielkości w tej kategorii celów zamachów odnotowano w miastach w przedziale 1 mln $\leq M < 2$ mln – 116 zdarzeń (23% ataków w tej kategorii). Trzecia, a zarazem ostatnia wartość przekraczająca 100 zdarzeń, miała miejsce w miastach o populacji 500 tys. $\leq M < 1$ mln, których celem ataku były *instytucje rządowe (dyplomatyczne)* – 116 ataków, 37% z 299 zdarzeń. Pozostała liczba zdarzeń określająca powiązanie pomiędzy populacją a celem ataku przyjmowała różne wartości, niewskazujące znaczących przyrostów i obniżek.

Celem poniższej analizy prowadzonej w odniesieniu do celów ataków terrorystycznych jest również wskazanie konkretnych miast o największej liczbie ataków w danej kategorii celu ataku. W poniższych kategoriach zidentyfikowano następujące miasta:

1. Mieszkańcy i obiekty cywilne	– Belfast, 33% z 514
2. Instytucje rządowe (dypl.)	– Ateny, 30% z 299
3. Działalność handlowa	– Ateny, 24% z 200

4. Policja	- Machaczkała, 23%; Belfast 21%; Ateny 19% z 191
5. Obiekty kultu religijnego	- Belfast, 7% z 86
6. Transport	- Donieck, 9% z 74
7. Media	- Ateny, 24% z 68
8. Telekomunikacja	- Birmingham, 27% z 37
9. Obiekty edukacyjne	- Belfast, 18% z 28
10. Wojsko	- Donieck, 35% z 17
11. Turystyka	- Ateny, Lwów, Rzym, Amsterdam, Burgas, 100% z 5

Konwergencja i dywergencja danych dotyczących zamachów terrorystycznych

Konwergencja i dywergencja danych dotyczących zamachów terrorystycznych oraz zmiany w poziomie bezpieczeństwa stanowią ważny obszary badań w odniesieniu do analizy zagrożeń i polityki bezpieczeństwa. Analiza, porównanie, synteza danych pozwalają na identyfikację kluczowych wzorców, które mogą informować o dynamicznych zmianach w poziomie zagrożeń terrorystycznych w różnych państwach Europy. Zrozumienie tych mechanizmów jest niezbędne do tworzenia skutecznych strategii przeciwdziałania zagrożeniom oraz opracowywania narzędzi mających na celu ochronę społeczeństw. Analiza i porównanie danych pozwalają na wykrycie zarówno zbieżności, jak i rozbieżności w liczbie zamachów, co z kolei może prowadzić do lepszego zrozumienia przyczyn tych zjawisk oraz ich implikacji dla bezpieczeństwa w Europie.

Na Wykresie 1 zaprezentowano liczbowy rozkład ataków w europejskich miastach. Jednakże biorąc pod uwagę analizę kulminacji ataków odnotowanych w 2014 r., stwierdzić należy, iż 157 tych zdarzeń miało miejsce w Ukrainie, co stanowi 63,8% wszystkich ataków w Europie w tym roku. Najwięcej zamachów odnotowano w drugiej połowie 2014 r., w miastach położonych w obwodzie donieckim i ługańskim¹⁰. Przyczyną powyższego były zdarzenia mające miejsce w końcu 2013 r. i w pierwszym półroczu 2014 r. Zaliczyć do nich można: protesty i przewrót polityczny (Euromajdan), ale i działania rosyjskich wojsk na Półwyspie Krymskim, które w marcu zakończyły się aneksją Krymu¹¹. Po tych wydarzeniach w obwodzie donieckim i ługańskim

¹⁰ Donieck – 78, Ługańsk – 22, Gorłówka (Horlivka) – 14, Charków – 11, Mariupol – 9 zdarzeń.

¹¹ A. Wilk. (2014). *Rosyjska interwencja wojskowa na Krymie*. Ośrodek Studiów Wschodnich. <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/rosyjska-interwencja-wojskowa-na-krymie> [dostęp: 14.03.2025].

nasiliły się nastroje separatystyczne, których wynikiem były zamieszki oraz ataki na infrastrukturę państwową¹². Powyższe informacje pokrywają się z wynikami prowadzonych badań, które wskazują na 43 ataki wymierzone w instytucje rządowe, policję i wojsko. Porozumienie podpisane we wrześniu 2014 r.¹³ nie przyczyniło się do zmniejszenia liczby ataków. W związku z czym rok 2015 jest „drugim” pod względem liczby ataków w Europie i drugim w Ukrainie. Stanowi to jedną trzecią ataków odnotowanych w Europie. Co więcej, podobnie jak w 2014 r. większość tych zdarzeń miała miejsce w Doniecku i Ługańsku, stosownie 19 i 16 ataków. Kolejną próbę ustanowienia pokoju podjęto w lutym 2015 r. poprzez podpisanie porozumienia w Mińsku¹⁴. Dane liczbowe, jednakże, wskazują na to, że nie przyczyniło się ani do zawieszenia walk, ani do zaprzestania zamachów w kolejnych latach (Wykres 1).

Porównując dane w zakresie liczby zamachów terrorystycznych w ciągu 11 lat (Tabela 1) z liczbą ofiar tych zamachów (tabela 2) pod względem państw, zauważyć należy, że pomiędzy tymi obszarami zachodzą pewne zgodności, ale również rozbieżności. Niektóre kraje odnotowują duży odsetek jednocześnie zamachów i ofiar (rannych i zabitych). Są to: Wielka Brytania, Federacja Rosyjska, Niemcy i Ukraina. Przykładem tego jest stosunek liczby zamachów do ofiar w Wielkiej Brytanii, gdzie przeprowadzono najwięcej zamachów terrorystycznych – 322 (21%). Straty w tym kraju wyniosły 12,4% (R = 441) rannych i 6,2% (Z = 60) zabitych.

Natomiast identyfikuje się państwa, w których jeden z tych obszarów jest przeważający. We Francji zauważyć można niezbyt wysoką liczbę ataków – 64 (4,2% z 1519), która jednak przekłada się na największy odsetek ofiar: rannych 23,8% z 3 567 i zabitych 28,1% z 965 spośród wszystkich europejskich państw. Odwrotną sytuację stanowi wysoki wskaźnik ataków (296 przypadków, 19,5%) w Grecji, któremu towarzyszy relatywnie niska liczba ofiar: 6 zabitych i 50 rannych (odpowiednio 0,6% i 1,4%). Pod pewnym względem przypadek Belgii jest porównywalny, lecz o dużo mniejszej dysproporcji, do sytuacji we Francji. W Belgii zidentyfikowano niską liczbę ataków (14 przypadków, 0,9%) przy relatywnie dużym udziale ogólnej liczby ofiar: rannych 4,3% (R = 152) i zabitych 2,9% (Z = 28). Z kolei w Białorusi miały miejsce tylko 4 ataki terrorystyczne, w których wyłącznie w jednym

¹² *Wojna w Donbasie 2014* (2022, 13 czerwca). Interia. <https://wydarzenia.interia.pl/tematy-wojna-w-donbasie-2014,gsbi,55> [dostęp 14.03.2025].

¹³ *Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group* (2014). Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Mińsk. <https://web.archive.org/web/20150907032447/http://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014> [dostęp: 14.03.2025].

¹⁴ A. Wilk, T. Olszański, W. Górecki. (2016). *Porozumienie mińskie – rok gry pozorów*. Ośrodek Studiów Wschodnich. <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/anali-zy/2016-02-10/porozumienie-minskie-rok-gry-pozorow> [dostęp: 14.03.2025].

odnotowano ofiary (Mińsk, 2011) – 13 zabitych (1,3%) i 161 (4,5%) rannych. Niemalże analogiczna sytuacja wystąpiła w Hiszpanii, która padła ofiarą 13 ataków (0,9%). Tylko w 4 z nich odnotowano ofiary: rannych 3,0% ($R = 107$) i zabitych 1,6% ($Z = 15$). W Hiszpanii (podobnie jak w Białorusi) tylko w jednym zamachu stwierdzono 14 zabitych i 101 rannych (Barcelona 2017).

Analiza dynamiki ataków w czterech miastach, które odnotowały największą liczbę zamachów terrorystycznych (Belfast, Ateny, Donieck i Machaczkała) ujawnia istotne różnice zarówno w intensywności, jak i w skutkach tych zdarzeń. W Belfaście odnotowano najwięcej ataków terrorystycznych spośród wszystkich europejskich miast (236 przypadków), z drugiej jednak strony liczba zabitych i rannych wynosi kolejno 105 i 10. Jest to znacząca dysproporcja wskazująca, że liczba ataków nie przekłada się na liczbę ofiar. W Atenach odnotowano 243 ataki, które spowodowały stosunkowo niski bilans ofiar – 6 zabitych i 38 rannych. Powyższe wartości wpisują się w tendencje panujące w Grecji. Z kolei w Doniecku, gdzie doszło do 104 ataków, konsekwencje były znacznie poważniejsze – w wyniku niemal połowy zdarzeń w tym mieście życie straciło 161 osób, a 246 odniosło obrażenia (46 przypadków, 44% z 104). W Machaczkałe, porównywalnie do Doniecka, doszło do 113 ataków, a liczba ofiar śmiertelnych wyniosła 106, a rannych aż 413. W przeliczeniu na zdarzenie oznacza to jedno z najwyższych strat, co świadczy o skuteczności tych ataków.

Przechodząc do analizy i porównania danych dotyczących celów zamachów terrorystycznych przedstawionych w podrozdziale trzecim z liczbą ofiar tych ataków zawartą w podrozdziale drugim oraz poprzez dodatkowe filtrowanie danych w bazie danych, uzyskano poniższe rezultaty. O ile największą liczbę ataków na cel w kategorii *mieszkańcy i obiekty cywilne* zidentyfikowano w miastach o populacji $200 \text{ tys.} \leq M < 300 \text{ tys.}$, a drugi najwyższy wynik w miastach $1 \text{ mln} \leq M < 2 \text{ mln}$ (podrozdział trzeci), o tyle największą liczbę ofiar w tej kategorii celu zidentyfikowano w tym drugim przedziale populacji – 670 rannych i 159 zabitych. Ponadto w miastach o populacji $300 \text{ tys.} \leq M < 400 \text{ tys.}$ liczba ataków na mieszkańców i obiekty cywilne była relatywnie niska (18). Jednakże liczba ofiar w tej populacji miast była bardzo wysoka: 620 rannych i 111 zabitych. Do zamachów w miastach z populacją $1 \text{ mln} \leq M < 2 \text{ mln}$ zalicza się m.in. ataki w Mińsku (2011)¹⁵, Brukseli (2016)¹⁶ i Barcelonie (2017)¹⁷,

¹⁵ *Belarus arrests several over Minsk metro bomb blast* (2011, 12 kwietnia). BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-13047140> [dostęp: 15.03.2025].

¹⁶ A. Higgins, K. de Freytas-Tamura (2016, 26 marca). *In Brussels Bombing Plot, a Trail of Dots Not Connected*. New York Times. <https://www.nytimes.com/2016/03/27/world/europe/in-brussels-bombing-plot-a-trail-of-dots-not-connected.html> [dostęp: 15.03.2025].

¹⁷ S. Piranty (2018, 8 sierpnia). *Barcelona attack: The jihadists and the hunt for a second gang*. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-44890504> [dostęp: 15.03.2025].

a z populacją 300 tys. $\leq M < 400$ tys. to przede wszystkim atak w Nicei (2016)¹⁸, w którym liczba rannych wyniosła 433 i 87 zabitych. Kontynuując powyższe dociekania, należy zauważyć, iż z jednej strony dane w aspekcie liczby 25 ataków w ciągu 11 lat w kategorii celu *działalność handlowa (biznes)* w miastach o populacji 2 mln $\leq M < 3$ mln nie zwraca szczególnej uwagi, to z drugiej strony liczba ofiar w tym przedziale nie należy do niskich – 317 rannych i 139 zabitych. Natomiast szczególną uwagę zwraca fakt, iż 68% rannych i 67% zabitych w tym przedziale populacji odnotowano tylko w jednym dniu zamachów, w Paryżu w 2015 r.¹⁹ – 217 rannych i 93 zabitych. W tej sytuacji można stwierdzić, że nie zawsze liczba ataków jest wprost proporcjonalna do liczby ofiar.

Między regionalnymi realiami a globalnymi trendami: dyskusja

Badania nad zamachami terrorystycznymi w europejskich miastach implikują konieczność osadzenia ich w szerszym kontekście globalnych trendów, co wiąże się z odniesieniem do danych pochodzących z różnych źródeł, w tym raportów międzynarodowych instytucji, organizacji. Należy jednak zaznaczyć, że dostęp do jednoznacznych i szczegółowych danych liczbowych dotyczących ataków terrorystycznych w obszarach miejskich jest ograniczony, co utrudnia bezpośrednie i precyzyjne porównanie. W ramach niniejszego opracowania, bazującego na danych GTD, wykorzystano również dane zawarte w raportach Europolu oraz organizacji AOAV (ang. Action on Armed Violence). Porównania te mają jednak charakter szacunkowy – metodologia Europolu obejmuje bowiem również ataki przeprowadzone poza terenami zurbanizowanymi, natomiast raporty AOAV koncentrują się na globalnym ujęciu użycia przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych, zarówno w kontekście aktów terrorystycznych, jak i konfliktów zbrojnych. Pomimo tych ograniczeń zestawienie wybranych źródeł pozwala na uchwycenie pewnych prawidłowości dotyczących bezpieczeństwa miast.

W celu weryfikacji uzyskanych wyników przeprowadzono analizę porównawczą danych GTD z raportami Europolu²⁰, które dokumentują

¹⁸ *Nice attack: What we know about the Bastille Day killings* (2016, 19 sierpnia). BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-36801671> [dostęp: 15.03.2025].

¹⁹ S. Almasi, P. Meilhan, J. Bittermann (2015, 14 listopada). *Paris massacre: At least 128 killed in gunfire and blasts, French officials say*. CNN. <https://edition.cnn.com/2015/11/13/world/paris-shooting/index.html> [dostęp: 15.03.2025].

²⁰ Raporty EUROPOLU TE-SAT w latach 2011–2021 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. Zob. *Raport EUROPOLU TE-SAT 2011 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE*. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/te-sat-2011-eu-terrorism-situation-and-trend-report>; *Raport EUROPOLU TE-SAT 2012 o sytuacji i trendach terroryzmu*

wszystkie ataki terrorystyczne na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej, bez m.in. Federacji Rosyjskiej i Ukrainy, niezależnie od miejsca ich wystąpienia (miejskiego lub wiejskiego). Zestawienie danych z tych baz danych pozwala na wskazanie zarówno zbieżności trendów (np. wzrost liczby zamachów w latach 2011-2014, a następnie ich stopniowy spadek), jak i istotnych różnic – przede wszystkim dotyczących liczby ataków w 2020 roku oraz rozkładu geograficznego. Uzyskane wyniki rejestrują bowiem ponowny wzrost liczby zamachów w ostatnim roku analiz (wzrost odnosi się do zamachów zarówno w miejscowościach, jak i miastach – por. Wykres 1), podczas gdy dane Europolu wskazują na gwałtowny spadek. Zgodnie z raportami Europolu w latach 2011-2013 nastąpił zauważalny wzrost liczby zamachów, który osiągnął swoje maksimum w 2014 roku (199 ataków). W latach 2015-2017 obserwowano stabilizację, choć liczba ataków utrzymywała się na relatywnie wysokim poziomie. Trend spadkowy zaznaczył się dopiero w latach 2018-2019, a rok 2020 przyniósł istotny spadek (57 ataków), co wiązano z ograniczeniami pandemicznymi oraz intensyfikacją działań wywiadowczych i prewencyjnych. Wyniki z bazy GTD są częściowo zbieżne z tendencjami przedstawionymi przez Europol. Obie analizy wskazują dynamiczny wzrost liczby zamachów w latach 2011-2013, osiągnięcie szczytowego poziomu w 2014 roku oraz spowolnienie w latach 2015-2017, a następnie umiarkowany spadek w latach 2018-2019. Różnice ujawniają się natomiast w interpretacji roku 2020. Jednoznacznie należy podkreślić,

w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/te-sat-2012-eu-terrorism-situation-and-trend-report>; *Raport EUROPOLU TE-SAT 2013 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE*. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/te-sat-2013-eu-terrorism-situation-and-trend-report>; *Raport EUROPOLU TE-SAT 2014 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE*. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/te-sat-2014-eu-terrorism-situation-and-trend-report>; *Raport EUROPOLU TE-SAT 2015 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE*. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015>; *Raport EUROPOLU TE-SAT 2016 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE*. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016>; *Raport EUROPOLU TE-SAT 2017 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE*. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017>; *Raport EUROPOLU TE-SAT 2018 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE*. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018>; *Raport EUROPOLU TE-SAT 2019 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE*. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat>; *Raport EUROPOLU TE-SAT 2020 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE*. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020>; *Raport EUROPOLU TE-SAT 2021 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE*. <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2021-te-sat> [dostęp: 5.07.2025].

iż pod względem geograficznym obie bazy danych wyraźnie różnią się w zakresie zasięgu. Wnioski płynące z ich porównania ukazują istotną ewolucję zagrożeń terrorystycznych w Europie. Chociaż liczby, miejsca zamachów i zasięg geograficznych nie są w pełni porównywalne, uzupełniają się one, przedstawiają wielowymiarowe spojrzenie na zmieniające się wyzwania bezpieczeństwa w przestrzeni miejskiej i krajowej.

Porównanie danych pochodzących z raportów AOAV²¹, dokumentujących globalne incydenty z użyciem przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych w latach 2011–2020, z wynikami badań GTD ujawnia istotne różnice zarówno w dynamice czasowej, jak i w skali zjawiska. Analiza oparta na danych AOAV wskazuje na systematyczny wzrost liczby incydentów od 2011 roku, osiągając szczyt w 2015 roku, kiedy liczba ofiar przekroczyło 45 tys. rocznie²². W kolejnych latach odnotowano stopniowy spadek przy jednoczesnym wzroście śmiertelności i intensywności pojedynczych zdarzeń. W perspektywie powyższych danych Europa pojawia się jedynie marginalnie jako obszar występowania przemocy z użyciem przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych – poza nielicznymi przypadkami dotyczącymi Ukrainy (2014) oraz Turcji (2016). W odróżnieniu od tego trendu, dane europejskie wskazują bardziej cykliczny przebieg – wzrost liczby zamachów w latach 2011–2013, kulminację w 2014 roku, stabilizację w latach 2015–2017, spadek w okresie 2018–2019, a następnie ponowny wzrost w 2020 roku. O ile globalny wzrósł dotyczyć przede wszystkim obszarów Bliskiego Wschodu, Azji i Afryki, o tyle charakterystyka europejskich danych wskazuje na relatywnie niższą intensywność oraz mniejszą skalę ofiar. Z kolei mając na uwadze cele ataków przeprowadzonych w Europie, widoczne jest przesunięcie celów z instytucjonalnych – takich jak budynki rządowe, ambasady czy jednostki policyjne, które dominowały około 2010 roku – na bardziej bezpośrednie uderzenia w ludność cywilną, szczególnie w zatłoczone przestrzenie publiczne (koncerty, deptaki czy środki komunikacji miejskiej). Analogicznie dane AOAV wskazują, że w perspektywie dekady cele ataków o charakterze globalnym również uległy zmianie – od incydentów koncentrujących się na ogólnych obszarach działań zbrojnych do systematycznego użycia broni w gęsto zaludnionych terenach zurbanizowanych, gdzie ponad 90% ofiar stanowili cywile. Zbieżność ta potwierdza istnienie szerszego trendu przesunięcia taktyki zarówno zamachów terrorystycznych, jak i przemocy z użyciem przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych w kierunku maksymalizacji społecznego i medialnego oddziaływania poprzez atakowanie miejsc codziennego życia.

²¹ AOAV. <https://aoav.org.uk/acting-on-weapons/key-weapon/> [dostęp: 5.07.2025].

²² *Explosive Violence Monitor 2016*. AOAV. <https://aoav.org.uk/2017/explosive-violence-monitor-2016/> [dostęp: 5.07.2025].

Uwzględniając globalny kontekst, w tym podział miast na tzw. miasta Północy i Południa – zgodnie z teorią światowych systemów Immanuela Wallersteina, należy podkreślić, że klasyfikacja ta opiera się na kryteriach społeczno-ekonomicznych, a nie geograficznych. Miasta Północy, zlokalizowane w państwach wysoko rozwiniętych, cechują się wyższym poziomem stabilności instytucjonalnej i infrastrukturalnej, co przekłada się na większą odporność na skutki ataków. Z kolei miasta Południa, takie jak Bogota czy Johannesburg, często funkcjonują w warunkach niestabilności politycznej oraz nasilonej przemocy o charakterze ekonomicznym²³. Pomimo istnienia zagrożeń terrorystycznych w obu rodzajach miast, to właśnie miasta europejskie – reprezentujące globalną Północ – wskazują wyraźnie większą zdolność do absorpcji wstrząsów oraz regeneracji po atakach. W rezultacie, mimo że nominalne ryzyko zamachów może być zbliżone, rzeczywista podatność oraz konsekwencje długoterminowe pozostają istotnie zróżnicowane, co znajduje odzwierciedlenie zarówno w przebiegu samych incydentów, jak i w reakcjach społecznych i instytucjonalnych.

Podsumowanie

Zamachy terrorystyczne w miastach europejskich w latach 2010-2020 pokazują ewolucję bezpieczeństwa w kontekście zagrożeń terrorystycznych. Fluktuacja liczby ataków oraz ich ofiar w tym okresie wskazuje na wciąż istniejące ryzyko, z którym zmagać się muszą europejskie miasta. Ewoluuja cele ataków – od przeważających w 2010 roku instytucji rządowych po cele w kategorii *mieszkańcy i obiekty cywilne* w 2020 roku; stanowią dowód na dynamiczną adaptację sprawców, którzy dostosowują swoje strategie do zmieniających się uwarunkowań społecznych, politycznych i technologicznych.

Wyniki badań w aspekcie liczby zamachów w europejskich miastach wskazują na dynamiczny wzrost wartości liczby ataków w okresie 2011-2013 z kulminacją w roku 2014, które w latach 2015-2017 skutkują osiągnięciem stabilizacji i lekkim spowolnieniem wzrostu ataków, aby osiągnąć nieznaczny spadek zdarzeń w 2018-2019 oraz ich ponowny wzrost w 2020 r. Wysoka liczba zamachów w Wielkiej Brytanii, Ukrainie, Grecji i Rosji wynika między innymi z historycznych, politycznych uwarunkowań: Wielka Brytania to konflikt w Irlandii Północnej²⁴, Ukraina to wojna w Donbasie i aktywność grup

²³ J. Beall (2005, 19 grudnia). *Policy arena. Cities, terrorism and development cities*. „Journal of International Development”. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/jid.1265> [dostęp: 5.07.2025].

²⁴ A. Richards. (2001). *Terrorist Groups and Political Fronts: The IRA, Sinn Fein, the Peace Process and Democracy*. „Terrorism and Political Violence”, 13 (4). <https://repository.uel.ac.uk/item/869z8> [dostęp: 15.03.2025].

sabotażowych²⁵, Grecja mierzy się z długotrwałą działalnością lewicowych ekstremistów i anarchistów (od 1975)²⁶, kryzysem ekonomicznym i migracyjnym, a Rosja od lat prowadzi walkę z terroryzmem na Kaukazie. Razem te cztery państwa odpowiadają za 70% wszystkich zamachów, co pokazuje, że terroryzm nie jest jednorodnym zjawiskiem, lecz wynika z różnych lokalnych uwarunkowań i konfliktów.

Dane dotyczące liczby ofiar ujawniają, że najbardziej śmiertelne ataki nie zawsze mają miejsce w krajach czy miastach o najwyższej liczbie zamachów – w niektórych przypadkach pojedyncze incydenty prowadziły do znacznych strat w ludziach. Najwięcej ofiar odnotowywano w Rosji do 2013 roku, a od 2014 roku – w pozostałych państwach Europy, w szczególności Francji i Ukrainie, ale również w Wielkiej Brytanii, Belgii i Hiszpanii. W Grecji, mimo wysokiej liczby zamachów terrorystycznych, liczba ofiar śmiertelnych pozostaje względnie niska, co wynika głównie z charakteru ataków – są to najczęściej działania o podłożu politycznym, wymierzone w infrastrukturę lub symbole władzy (instytucje rządowe), a nie są to zamachy na mieszkańców i obiekty cywilne. Natomiast w państwach Europy, w których odnotowano największe liczby ofiar, dominowały zamachy o charakterze masowym, których celem były zatłoczone miejsca publiczne, takie jak koncert w teatrze (Paryż, 2015), święta narodowe (Nicea, 2016), deptaki turystyczne (Barcelona, 2017), transport publiczny (Bruksela, 2016). Dodatkowo w Europie Wschodniej i na Kaukazie Północnym wysoka liczba ofiar wynikała z wojennych realiów oraz aktywności separatystów i islamistycznych ugrupowań zbrojnych, które często dokonywały zamachy samobójcze lub ataki z użyciem ciężkiej broni.

Ewolucja celów ataków terrorystycznych w latach 2010-2020 pokazuje, że sprawcy przystosowują swoją strategię do zmieniających się warunków, maksymalizując skutki ataków i dostosowując je do lokalnej specyfiki. W przeszłości dominowały zamachy na budynki rządowe i placówki wojskowe, jednak w analizowanym okresie coraz częściej celem stawały się zatłoczone miejsca publiczne. Analiza pokazuje, że liczba ofiar stały się nie tylko od intensywności ataków, ale także od ich charakteru i kategorii celu ataków.

Ewolucja bezpieczeństwa, rozumiana jako proces, odzwierciedla zmiany w sposobie reagowania na zagrożenia. Wzrost liczby ataków, ich geograficzne rozmieszczenie oraz zmieniające się cele pokazują, jak elastyczne i wielowarstwowe musi być podejście do zapewnienia bezpieczeństwa. Wzorce

²⁵ G. Piela, S. Kowalkowski, T. Całkowski, P. Wojcieszynska (2023). *Security Aspects of Improvised Explosive Devices. The Ukrainian Case Study*. „Global Journal of Human-Social Science”, 23(F4), s. 13-23. <https://socialscienceresearch.org/index.php/GJHSS/article/view/103907> [dostęp: 15.03.2025].

²⁶ G. Chantzi. (2009). *The evolution of terrorism in Greece from 1975 to 2009*. <https://www.files.ethz.ch/isn/139892/rieas158.pdf> [dostęp: 15.03.2025].

konwergencji i dywergencji danych wskazują na pewne podobieństwa i różnice w odniesieniu do miejsc przeprowadzania ataków. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej (z wyłączeniem Ukrainy i Rosji) doświadczają tych zdarzeń w znacząco mniejszym stopniu, nie tylko na przestrzeni badanego okresu, ale w o wiele większej czasowej perspektywie²⁷.

Ewolucja bezpieczeństwa w tym kontekście nie polega jedynie na reagowaniu na kolejne ataki, ale na ciągłej adaptacji do zmieniającej się rzeczywistości zagrożeń. Oznacza to konieczność wprowadzania nowych narzędzi i strategii w zakresie ochrony miast, a także wykorzystywania danych do prognozowania przyszłych zagrożeń. W miarę jak zmienia się charakter zamachów, tak samo powinno ewoluować podejście do zarządzania bezpieczeństwem, uwzględniające zarówno zmiany w charakterystyce ataków, jak i w przemianach społecznych i politycznych.

Bibliografia

- Almasy S., Meilhan P., Bittermann J. (2015, 14 listopada). *Paris massacre: At least 128 killed in gunfire and blasts, French officials say*. CNN. <https://edition.cnn.com/2015/11/13/world/paris-shooting/index.html> [dostęp: 15.03.2025].
- AOAV. <https://aoav.org.uk/acting-on-weapons/key-works/> [dostęp: 5.07.2025].
- Baza danych GTD (2020). <http://apps.start.umd.edu/gtd/> [dostęp: 24.01.2025].
- Beall J. (2005, 19 grudnia). *Policy arena. Cities, terrorism and development cities*. „Journal of International Development”. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/jid.1265> [dostęp: 5.07.2025].
- Belarus arrests several over Minsk metro bomb blast (2011, 12 kwietnia). BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-13047140> [dostęp: 15.03.2025].
- Chantzi G. (2009). *The evolution of terrorism in Greece from 1975 to 2009*. <https://www.files.ethz.ch/isn/139892/rieas158.pdf> [dostęp: 15.03.2025].
- Europe Cities by Population (2025). <https://worldpopulationreview.com/cities/continent/europe> [dostęp: 24.01.2025].
- Ewolucje. Wielki słownik języka polskiego PAN. <https://wsjp.pl/haslo/podglad/15418/ewolucja> [dostęp: 16.03.2025].
- Explosive Violence Monitor 2016. AOAV. <https://aoav.org.uk/2017/explosive-violence-monitor-2016/> [dostęp: 5.07.2025].
- Higgins A., de Freytas-Tamura K. (2016, 26 marca). *In Brussels Bombing Plot, a Trail of Dots Not Connected*. New York Times. <https://www.nytimes.com/2016/03/27/world/europe/in-brussels-bombing-plot-a-trail-of-dots-not-connected.html> [dostęp: 15.03.2025].

²⁷ Zob. G. Piela. (2022). *Retrospekcja zamachów terrorystycznych w Europie Środkowo-Wschodniej próba oceny bezpieczeństwa w Polsce w najbliższych latach*. „Studia de Securitate” 12(1). https://studiadesecuritate.uken.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/43/2022/11/securitate_12-1-s.-89-104.pdf [dostęp: 15.03.2025].

- Kuźniar R. (2012). *Ewolucja problemu bezpieczeństwa – rys historyczny*. W: R. Kuźniar, B. Balcerowicz, A. Bieńczyk-Missala, P. Grzebyk, M. Madej, K. Pronińska, M. Sułek, M. Tabor, A. Wojciuk (red.). *Bezpieczeństwo międzynarodowe*. Wydawnictwo Scholar. Warszawa.
- Miasto. Wielki słownik języka polskiego PAN. <https://wsjp.pl/haslo/podglad/3383/miasto/2451641/teren> [dostęp: 12.03.2025].
- Nice attack: What we know about the Bastille Day killings (2016, 19 sierpnia). BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-36801671> [dostęp: 15.03.2025].
- Piela G. (2022). *Retrospekcja zamachów terrorystycznych w Europie Środkowo-Wschodniej próba oceny bezpieczeństwa w Polsce w najbliższych latach*. „Studia de Securitate” 12(1). https://studiadesecuritate.uken.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/43/2022/11/securitate_12-1-s.-89-104.pdf [dostęp: 15.03.2025].
- Piela G., Kowalkowski S., Całkowski T., Wojcieszynska P. (2023). *Security Aspects of Improvised Explosive Devices. The Ukrainian Case Study*. „Global Journal of Human-Social Science”, 23(F4). <https://socialscienceresearch.org/index.php/GJHSS/article/view/103907> [dostęp: 15.03.2025].
- Piranty S. (2018, 8 sierpnia). *Barcelona attack: The jihadists and the hunt for a second gang*. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-44890504> [dostęp: 15.03.2025].
- Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group (2014). Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Mińsk. <https://web.archive.org/web/20150907032447/http://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014> [dostęp: 14.03.2025].
- Raport EUROPOLU TE-SAT 2011 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/te-sat-2011-eu-terrorism-situation-and-trend-report> [dostęp: 5.07.2025].
- Raport EUROPOLU TE-SAT 2012 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/te-sat-2012-eu-terrorism-situation-and-trend-report> [dostęp: 5.07.2025].
- Raport EUROPOLU TE-SAT 2013 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/te-sat-2013-eu-terrorism-situation-and-trend-report> [dostęp: 5.07.2025].
- Raport EUROPOLU TE-SAT 2014 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/te-sat-2014-eu-terrorism-situation-and-trend-report> [dostęp: 5.07.2025].
- Raport EUROPOLU TE-SAT 2015 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015> [dostęp: 5.07.2025].
- Raport EUROPOLU TE-SAT 2016 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016> [dostęp: 5.07.2025].
- Raport EUROPOLU TE-SAT 2017 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017> [dostęp: 5.07.2025].

- Raport EUROPOLU TE-SAT 2018 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018> [dostęp: 5.07.2025].
- Raport EUROPOLU TE-SAT 2019 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat> [dostęp: 5.07.2025].
- Raport EUROPOLU TE-SAT 2020 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020> [dostęp: 5.07.2025].
- Raport EUROPOLU TE-SAT 2021 o sytuacji i trendach terroryzmu w UE. <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2021-te-sat> [dostęp: 5.07.2025].
- Richards A. (2001). *Terrorist Groups and Political Fronts: The IRA, Sinn Fein, the Peace Process and Democracy*. „Terrorism and Political Violence”, 13 (4). <https://repository.uel.ac.uk/item/869z8> [dostęp: 15.03.2025].
- Wilk A. (2014). *Rosyjska interwencja wojskowa na Krymie*. Ośrodek Studiów Wschodnich. <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/rosyjska-interwencja-wojskowa-na-krymie> [dostęp: 14.03.2025].
- Wilk A., Olszański T., Górecki W. (2016). *Porozumienie mińskie – rok gry pozorów*. Ośrodek Studiów Wschodnich. <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-10/porozumienie-minskie-rok-gry-pozorow> [dostęp: 14.03.2025].
- Wojna w Donbasie 2014 (2022, 13 czerwca). Interia. <https://wydarzenia.interia.pl/tematy-wojna-w-donbasie-2014,gsbi,55> [dostęp 14.03.2025].

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest ustalenie ewolucji liczby zamachów terrorystycznych, charakterystyki ofiar oraz zmian w celach ataków w miastach europejskich, a także identyfikacja wzorców konwergencji i dywergencji w ujęciu geograficznym, demograficznym i czasowym w latach 2010–2020. Proces kształtowania bezpieczeństwa odzwierciedla zmiany w sposobie reagowania na zagrożenia. W badaniach wykorzystano dane zgromadzone przez Program START Uniwersytetu Maryland – Global Terrorism Database (GTD), koncentrując się na identyfikacji tendencji w doborze celów ataków oraz ich lokalizacji. Analiza wykazała, że sprawcy coraz częściej kierują swoje działania w zatłoczone miejsca publiczne, odchodząc od tradycyjnych celów, takich jak budynki rządowe. Stwierdzono również, że liczba ofiar zależy nie tylko od intensywności zamachu, lecz także od charakteru i rodzaju zaatakowanego celu. Wzorce konwergencji i dywergencji danych wskazują na zarówno podobieństwa, jak i różnice geograficzne, przy czym państwa Europy Środkowo-Wschodniej – z wyłączeniem Ukrainy i Rosji – doświadczają takich zdarzeń w znacznie mniejszym stopniu. Współczesna ewolucja bezpieczeństwa nie ogranicza się jedynie do reagowania, lecz obejmuje ciągłą adaptację do zmieniającej się rzeczywistości zagrożeń. Wymaga to wdrażania nowych strategii ochrony miast oraz wykorzystania danych do prognozowania przyszłych zagrożeń, z uwzględnieniem zarówno charakterystyki ataków, jak i przemian społecznych oraz politycznych.

Evolution of Urban Security in The Context of Terrorist Attacks in Europe: Data Analysis

Abstract

The aim of this article is to examine the evolution of the number of terrorist attacks, the characteristics of victims, and the shifts in attack targets in European cities, as well as to identify patterns of convergence and divergence in geographical, demographic, and temporal terms between 2010 and 2020. The process of shaping security reflects the dynamic changes in how societies respond to threats. The study draws on data collected by the START Program of the University of Maryland – the Global Terrorism Database (GTD) – with a focus on identifying trends in target selection and attack locations. The analysis indicates that perpetrators increasingly direct their actions toward crowded public spaces, moving away from traditional targets such as government buildings. It was observed that the number of victims depends not only on the intensity of an attack but also on the nature and type of the targeted site. Patterns of convergence and divergence highlight geographical similarities and differences, with Central and Eastern European countries – excluding Ukraine and Russia – experiencing such incidents to a significantly lesser extent. The evolution of security today involves not merely reaction but continuous adaptation to a changing threat environment. This requires the implementation of new strategies for urban protection and the use of data to forecast future risks, taking into account both the characteristics of attacks and broader social and political transformations.

Słowa kluczowe: terroryzm, zamachy terrorystyczne, bezpieczeństwo miast, analiza danych, Europa.

Keywords: terrorism, terrorist attacks, urban security, security of cities and towns, data analysis, Europe